

KADINLARA KARŞI AYRIMCILIĞIN SOSYAL KURUMLAR VE CİNSİYET ENDEKSİ TEMELİNDE İNCELENMESİ: TÜRKİYE’NİN AB ÜYESİ ÜLKELER İLE BAZI ORTA DOĞU ÜLKELERİNE GÖRE DURUMU

Çiğdem KOŞAR TAŞ*

ÖZ

Çalışmanın amacı, kadınlara yönelik ayrımcılık açısından Türkiye’nin Avrupa Birliği üyesi ülkeler ile Orta Doğu ülkeleri arasındaki yerini Sosyal Kurumlar ve Cinsiyet Endeksi göstergelerine göre belirlemektir. Bu amaçla, ele alınan ülkeler kümeleme analizi yardımı ile Sosyal Kurumlar ve Cinsiyet Endeksi göstergeleri bakımından benzerliklerine göre sınıflandırılmıştır. Çalışmada kullanılan endeks, toplumsal kurumlarda kadınlara karşı yapılan ayrımcılığı temsil eden ailede ayrımcılık, sınırlanmış vücut bütünlüğü, üretken ve finansal kaynaklara kısıtlı erişim ve sınırlandırılmış sivil özgürlükler şeklinde dört adet göstergeden oluşmaktadır. Yapılan hiyerarşik kümeleme analizi sonucunda ülkelerin 3 kümeye ayrılmasına karar verilmiştir. Ardından yapılan k-ortalamlar kümeleme analizi sonucunda, coğrafi olarak Orta Doğu ülkeleri arasında yer alan Türkiye’nin, tüm AB üyesi ülkeler ile aynı kümede yer aldığı sonucuna ulaşılmıştır. Analizin sonraki aşamasında ise kümeleme analizinden elde edilen sonuçların doğruluğunu test etmek amacıyla diskriminant analizi uygulanmıştır. Diskriminant analizinden elde edilen sınıflandırma sonuçları incelendiğinde ülkelerin tamamının k-ortalamlar kümeleme analizi yöntemiyle doğru sınıflandırıldığı görülmektedir. Sonuçlar genel olarak değerlendirilecek olursa, elde edilen bulgular, kadınlara yönelik ortaya konan ayrımcılık konusunda Türkiye’nin Orta Doğu’da yer alan ülkeler kadar kötü durumda olmadığını ve bu anlamda AB üyesi ülkeleri yakaladığını ortaya koymaktadır. Ancak elde edilen sonuçlar hem Türkiye’de hem de AB üyesi ülkelerde cinsiyet eşitliğinin tam olarak sağlanmadığını da göstermektedir. AB üyesi ülkelerde de Orta Doğu ülkelerine kıyasla oldukça düşük düzeyde de olsa benzer sorunların yaşandığı görülmektedir. Kadınlar temel hak ve özgürlüklerine, sosyal kurumlar temelinde eşitsizliklerin altında yatan nedenler belirlendikten sonra, ekonomik yapının güçlendirilmesi, ailelerin ve kız çocuklarının eğitim düzeylerinin artırılması ve maruz kaldıkları haksızlıklara ve şiddete karşı yasal yaptırımların uygulanmasıyla sahip olabilecektir.

Anahtar Kavramlar: Cinsiyet Ayrımcılığı, Sosyal Kurumlar ve Cinsiyet Endeksi, Kümeleme Analizi, Diskriminant Analizi.

Jel Kodları: C10, C19, C38.

Atıf Önerisi /Cited as (APA): Koşar Taş, Ç. (2021). Kadınlara karşı ayrımcılığın sosyal kurumlar ve cinsiyet endeksi temelinde incelenmesi: Türkiye’nin AB üyesi ülkeler ile bazı orta doğu ülkelerine göre durumu. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, (60), 161-187*. DOI: 10.18070/erciyesiibd.854963

*Arş. Gör. Dr., Çukurova Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Ekonometri Bölümü, ckosar@cu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0001-8996-3556>

Geliş/Received: 06.01.2021

Kabul/Accepted: 01.10.2021

EXAMINATION OF DISCRIMINATION AGAINST WOMEN BASED ON SOCIAL INSTITUTIONS AND GENDER INDEX: THE STATUS OF TURKEY ACCORDING TO EU MEMBER AND SOME MIDDLE EAST COUNTRIES

ABSTRACT

The purpose of the study is to determine the Turkey's position among the European Union member countries and Middle Eastern countries in terms of discrimination against women according to the Social Institutions and Gender Index indicators. For this purpose, countries are classified according to their similarities in terms of Social Institutions and Gender Index indicators with the help of cluster analysis. The index used in the study consists of four indicators that represent discrimination against women in social institutions: discrimination in family, restricted physical integrity, restricted access to productive and financial resources, and restricted civil liberties. As a result of the hierarchical cluster analysis, it is decided to divide the countries into 3 clusters. According to the k-means clustering analysis, It's seen that Turkey is in the same cluster with all the EU member countries. In the next step of the analysis, discriminant analysis is applied to test the accuracy of the results obtained from the cluster analysis. When the classification results obtained from discriminant analysis are examined, it is seen that all countries are correctly classified by k-means cluster analysis method. If the results are evaluated in general, the findings obtained from the cluster analysis reveal that Turkey is not as bad as the countries in the Middle East in terms of discrimination against women, and that it has caught up with the EU member countries in this regard. However, the results show that gender equality is not fully achieved both in Turkey and in EU member states. Similar problems are experienced in EU member countries. But this situation is not as bad as in the middle east countries. Women will be able to have their basic rights and freedoms by strengthening the economic structure, increasing the education level of families and girls, and applying legal sanctions against the injustices and violence after identifying the underlying causes of inequalities on the basis of social institutions.

Keywords: Gender Discrimination, Social Institutions and Gender Index, Cluster Analysis, Discriminant Analysis.

Jel Codes: C10, C19, C38.

GİRİŞ

Son dönemlerde Türkiye ve dünyada yapılan yasal düzenlemelere rağmen kadın ve erkek cinsiyeti arasındaki eşitsizlikler halen devam etmektedir. Kadınlar ile erkekler arasındaki eşitsizliklerin temel nedeni toplumsal cinsiyet rolleridir. Toplumsal cinsiyet rolleri, belirli bir tarihsel süreç içerisinde kadın ve erkekleri bir kalıba sokarak biçimlendiren normlar olarak ifade edilebilir (Şener ve Demirdirek, 2014, s. 3). Diğer bir deyişle toplumun iki farklı cinsiyet modeline yüklediği anlamlar doğrultusunda kişilerin sergiledikleri davranışlar olarak nitelendirilebilir (Eroğlu ve İrdem, 2016, s. 12). Toplumsal cinsiyet rolleri belirlenirken doğuştan gelen biyolojik ve fiziksel özellikler, farklılıklar, kadınlar aleyhine yöneltilen söylemler ve uygulamalar önemli birer rol oynamaktadır (Şener ve Demirdirek, 2014, s. 3). Bu da hemen hemen her alanda kadınların erkeklerden daha dezavantajlı konuma düşmesine sebep olmaktadır. İçinde bulunulan toplumsal koşullarla ilişkili olarak dünyanın her yerinde olduğu gibi ülkemizde de farklı alanlarda (sosyal alan, kamusal alan, toplumsal statü, politik haklar, sosyal

kurumlar) cinsiyet eşitsizlikleri ortaya çıkmaktadır. Kadınlar toplumsal ilerlemede çok önemli bir rol oynadığından bu türden eşitsizlikler, ülkelerin sosyal, kültürel, politik ve ekonomik yönden gelişmelerine engel olmaktadır.

Toplumsal cinsiyet eşitliği kavramı, kişilerin cinsiyetleri dolayısıyla ayrımcılığa uğramadan her alanda eşit olarak yer alması ve temsil edilmesidir (Kavas Urul, 2016, s. 1). Sung (2012) kamusal yaşamda cinsiyet eşitliği arayışının ise kadınların büyük çoğunluğunun senelerdir maruz kaldığı cinsiyete dayalı ayrımcılığın ve haklarından mahrum bırakılmanın düzeltilmesi girişimi olduğunu ifade etmiştir. İlgili çalışmada kadınların pek çok alanda eksik temsil edilmeleri sebebiyle daha çok ayrımcılığa maruz bırakılan grup olduğu belirtilmektedir (akt., Çuhadar, 2020, s. 349).

Cinsiyet eşitsizlikleri ile ilgili Türkiye ve dünyada pek çok çalışma yapılmaktadır. Çeştepe ve Berkün (2016) kadınlara yönelik geliştirilen sosyal politikaların, toplumsal gelişmişlik düzeyinin en önemli göstergeleri arasında olduğunu ifade etmişlerdir. Ayrıca cinsiyet eşitsizliği kavramı siyasi gündemde de uzun süredir yer almaktadır. Yapılan yasal düzenlemelere rağmen birtakım iyileşmeler söz konusu olsa da tüm dünyada cinsiyet eşitliği konusunda istenilen noktaya gelinememiştir. Cinsiyet eşitliğinin sağlanması için öncelikle sorunların hangi alanlarda olduğunu tespit edilmesi gerekmektedir. Cinsiyet eşitliğini sağlamak için alınan önlemler, önemli araştırma ve politikalara katkıda bulunurken, yalnızca bu sonuçlara odaklanmak, bu eşitsizliklerin sebeplerinin tespit edilmesini zorlaştırmaktadır. Cinsiyet eşitsizliği insan davranışının bir sonucu olmakla birlikte kurumlar, insanların nasıl davrandıklarını ve nasıl etkileşimde bulduklarını etkilemektedir. Dolayısıyla cinsiyet eşitsizliğini sonuçların ötesinde anlamak için, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin kurumsal temelini incelemek gerekmektedir. Bu kurumlar, davranışları yönlendiren ve sınırlayan normlar ve değerler gibi gayri resmî kurumların yanı sıra yasalar ve davranış kuralları gibi resmî kurumları da içermektedir (Branisa, Klasen, Ziegler, Drechsler ve Jütting, 2014, s. 30).

Ülkeler arasında cinsiyet eşitsizliğinin boyutunu ölçmek için uluslararası kurumların geliştirdiği çok sayıda endeks vardır. Güvenilir, kullanışlı ve uluslararası olarak karşılaştırılabilir endeksler oluşturmak genellikle zor bir iş olsa da Sosyal Kurumlar ve Cinsiyet Endeksi (Social Institutions and Gender Index-SIGI) toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile ilgili sosyal kurumların neden olduğu kadın mahrumiyetini başarılı bir şekilde yansıtan çok boyutlu bileşik bir endekstir (Branisa vd., 2014). Bu endeks, literatürde önerilen diğer cinsiyetle ilgili ölçütler tarafından ihmal edilen yeni bir cinsiyet eşitsizliğine odaklanmaktadır. Eğitim, sağlık, ekonomik veya politik katılım ve diğer boyutlardaki cinsiyet eşitsizliklerini ölçmek yerine, ülkelerde kadın ve erkekler arasında eşitsizliğe sebep olan toplumsal uygulamalar ve yasal normlarla yansıtılan ayrımcı sosyal kurumları ölçmekte ve elde edilen sonuçlar, bu endeksin cinsiyetle ilgili diğer endekslere ek bilgi sağladığını doğrulamaktadır (Branisa, Klasen ve Ziegler, 2009, s. 3). Kadın

hakları, adalet ve güçlendirme olanaklarına kadınların erişimini kısıtlayan resmi ve gayri resmi yasalar, davranış ve uygulamalar, ayrımcı sosyal kurumlar olarak tanımlanmaktadır. Sosyal Kurumlar ve Cinsiyet Endeksi, sosyal kurumların ayırt edilmesinde yasal ve fiili durumları göz önünde bulundurarak nicel ve nitel verileri birleştiren bir yaklaşımdır (Beşel, 2016, s. 8).

İktisadi İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı'nın (The Organisation for Economic Co-Operation and Development-OECD) Sosyal Kurumlar ve Cinsiyet Endeksi, 180 ülkede sosyal kurumlarda kadınlara yönelik ayrımcılığı ölçmektedir. Sosyal Kurumlar ve Cinsiyet Endeksi, kadınların hayatlarını etkileyen temel sosyo-ekonomik alanları kapsayan ayrımcı sosyal kurumların dört boyutunu kapsamaktadır. Bunlar ailede ayrımcılık, sınırlandırılmış vücut bütünlüğü, üretken ve finansal kaynaklara kısıtlı erişim ve sınırlandırılmış sivil özgürlükler şeklindedir. Bu endeks, 16 gösterge ve 4 boyutta birleştirilmiş 27 adet değişken içermektedir. Bu 27 değişken, yasal çerçevelerdeki ayrımcılık düzeyini tanımlayan 14 kategorik değişken (kayıp kadınlar ve kadın genital mutilasyonu değişkenleri hariç), sosyal normlardaki ayrımcılık düzeyini tanımlayan 3 tutumsal değişken ve uygulamalardaki ayrımcılık düzeyini tanımlayan 10 değişkenden oluşmaktadır. Sosyal Kurumlar ve Cinsiyet Endeksi ve alt endeksleri 0 ile 1 arasında değişen değerler alırken, 0 en düşük ayrımcılığı 1 ise en yüksek ayrımcılığı ifade etmektedir. Sosyal Kurumlar ve Cinsiyet Endeksine ait değişkenler, miras haklarında eşitsizlik, çocuk evlilikleri, kadına yönelik şiddet ve eşit olmayan arazi ve mülkiyet hakları gibi ayrımcı sosyal kurumları nicelleştirmektedir. Endeksin ailede ayrımcılık alt boyutu; çocuk evlilikleri, ev ile ilgili sorumluluklar, miras ve boşanma değişkenlerini içermektedir. Sınırlandırılmış vücut bütünlüğü alt boyutu ise kadına karşı şiddet, kadın genital mutilasyonu, kayıp kadınlar ve üreme özerkliği değişkenlerinden oluşmaktadır. Üretken ve finansal kaynaklara kısıtlı erişim alt boyutu; araziye güvenli erişim, kara dışı varlıklara güvenli erişim, resmi finansal hizmetlere güvenli erişim, işyeri hakları değişkenlerinden oluşmakta iken sınırlandırılmış sivil özgürlükler alt boyutu ise vatandaşlık hakları, seyahat özgürlüğü, politik temsiliyet ve adalet erişim değişkenlerinden oluşmaktadır.

Buradan yola çıkılarak çalışmada, kadınlara karşı ayrımcılığı ülkeler bazında incelemek ve Türkiye'nin ele alınan ülkelere göre mevcut durumunu belirlemek amacıyla 2019 yılında ortaya konan Sosyal Kurumlar ve Cinsiyet Endeksi verileri kullanılarak kümeleme analizi ve diskriminant analizi yapılacaktır. Bu amaçla verilerine tam olarak ulaşılan AB'ye üye 25 ülke ve aralarında Türkiye'nin de bulunduğu 7 adet Orta Doğu ülkesi analize dahil edilmiştir. Literatürde Sosyal Kurumlar ve Cinsiyet Endeksine göre bu çalışmada ele alınacak ülkelerin sınıflandırıldığı bir çalışmaya rastlanmaması nedeniyle çalışmanın literatüre bir katkı sağlayabileceği düşünülmektedir. Yapılacak olan analizler sonucunda birbirine en çok benzeyen ülkelerin sınıflandırılması ve bu sınıflandırılmanın yapılmasında en etkili olan Sosyal Kurumlar ve Cinsiyet Endeksi değişkenlerinin belirlenmesi beklenmektedir.

Çalışma dört kısımdan oluşmaktadır. Giriş bölümünü takiben birinci bölümde toplumsal cinsiyet eşitliğinin ve kadınlara yönelik ayrımcılığın ele alındığı çalışmaların özetlendiği literatür bölümü yer almaktadır. İkinci bölümde çalışmada kullanılacak veri setine ve yöntemlere yer verilmiştir. Analizden elde edilen bulgular çalışmanın üçüncü bölümünde ortaya konmuştur. Çalışmanın son bölümünde ise analiz sonucunda elde edilen bulguların bir değerlendirmesi yapılmıştır.

I. LİTERATÜR

Literatürdeki çalışmalar araştırıldığında kadınlara yönelik ayrımcılığın çeşitli kriterler kullanılarak çok değişkenli analiz yöntemleriyle incelendiği çalışmaların genellikle anket çalışmaları olduğu ve sayılarının çok fazla olmadığı görülmektedir. Yapılan çalışmalar incelendiğinde toplumsal cinsiyet eşitliğinin ele alındığı ve kadınlara yönelik ayrımcılığın daha çok iş yaşamındaki boyutunun ele alındığı ifade edilebilmektedir. Ayrıca uluslararası literatürde Sosyal Kurumlar ve Cinsiyet eşitsizliğinin ele alındığı birkaç çalışma mevcuttur. Bu çalışmaların aşağıda kısa bir özeti yapılmıştır.

Bebekoğlu ve Wasti (2002) yaptıkları çalışmada cinsiyet bazında düşmanca davranışların iki boyutunun Türkiye'deki iş yaşamındaki sıklığını, sebeplerini ve sonuçlarını araştırmışlardır. Çalışmalarında faktör analizi ve regresyon analizinden faydalanmışlardır. İlgili çalışmada 336 çalışan kadına uygulanan anket verileri, cinsel nitelikli olan ve olmayan düşmanca davranışların birincil belirleyicisinin örgüt iklimi olduğunu göstermiştir. Ayrıca cinsiyet temelli düşmanca davranışların işten ayrılma niyetini etkilemediği görülse de kadınların ruhsal sağlığını olumsuz etkilediği, iş yerinde tatminsizliğe ve işten kaytarmaya neden olduğu ortaya çıkmıştır.

Özkan ve Özkan (2010) çalışmalarında demografik değişkenleri tespit etmeye yönelik 20 sorudan, 5'li Likert tarzında hazırlanmış 7 maddelik önem ölçeğinden ve cinsiyet ayrımcılığını tespit etmeye yönelik 5'li Likert tarzında hazırlanmış 41 maddelik sorudan oluşan ölçek yardımıyla kadın işçilere uygulanan ücret ayrımcılığının nedenlerini açıklamak amacıyla faktör analizi uygulamış ve ücret ayrımcılığının boyutlarını belirleyerek, uygulama sonucunda üç faktör tespit etmişlerdir. Bu faktörleri objektif faktörler, ayrımcı faktörler ve seçici faktörler olarak adlandırmışlardır.

Potrafke ve Ursprung (2011) yeni OECD Sosyal Kurumları ve Cinsiyet Endeksi ile ölçüldüğü üzere, küreselleşmenin toplumsal cinsiyet eşitliğinin kurumsal temel nedenleri üzerindeki etkisini ampirik olarak değerlendirmiştir. İlgili çalışmada yaklaşık 100 ülke için 1970'ten başlayarak küreselleşmenin ilerlemesi gözlemlenmiş, ekonomik ve sosyal küreselleşmenin cinsiyet eşitliğinin temelini oluşturan sosyal kurumlar üzerinde kesinlikle olumlu bir etkisi olduğu ifade edilmiştir.

Branisa vd. (2014) Sosyal kurumlar ve Cinsiyet Endeksini ele aldıkları çalışmada, endeksi ve alt boyutlarını inceleyerek bu kapsamda ülkelerin durumunu ortaya koymuşlardır. Ayrıca çalışmada Sosyal Kurumlar ve Cinsiyet Endeksi'nin cinsiyetle ilgili olan diğer endekslerle ilişkisini ortaya koymuşlardır. Bağımlı değişken olarak Sosyal Kurumlar ve Cinsiyet endeksi, bağımsız değişkenler olarak ise İnsani Gelişme Endeksi ve Küresel Cinsiyet Uçurumu Endeksi kullanılmış ve doğrusal regresyon analizi yapılmıştır. Elde edilen ampirik sonuçlar, Sosyal Kurumlar ve Cinsiyet Endeksi'nin istatistiksel olarak alternatifinin olmadığını ve diğer cinsiyetle ilgili ölçülere yeni bilgiler eklediğini göstermektedir. İlgili çalışmada, Sosyal Kurumlar ve Cinsiyet Endeksi ve alt endekslerin, politika yapıcıların gelişmekte olan ülkelerde sosyal kurumların belirli boyutlarında ele alınması gereken sorunları tespit etmesine yardımcı olabileceği ifade edilmiştir.

Ferrant ve Nowacka (2015) OECD tarafından yayınlanan Sosyal Kurumlar ve Cinsiyet Endeksini kullanarak cinsiyet eşitsizliğinin altında yatan itici güçler olarak ayrımcı sosyal kurumların (resmi ve gayri resmi yasalar, sosyal normlar ve uygulamalar) kilit rolünü vurgulamak amacıyla teorik bir çalışma yapmışlardır.

Gençoğlu ve Kuşkaya (2016) yaptıkları çalışmada ülkelerin, toplumsal cinsiyet eşitliği açısından durumlarını incelemek amacıyla Dünya Ekonomi Forumu'nun (WEF) hazırladığı Küresel Cinsiyet Uçurum Endeksi (GGGI) verilerini 2015 yılını baz alarak kullanmışlardır. Analizde 38 Avrupa ve Orta Asya ülkesine ait veriler kullanılmıştır. Bu ülkelere ait politik, ekonomik göstergeler ve eğitim, sağlık göstergeleri kullanılarak kümeleme analizi yapılmıştır. Elde edilen sonuçlarına göre, ülkeler cinsiyet uçurumu temelinde altı kümede gruplanmışlardır. Ayrıca kişi başına gelir düzeyi birbirlerine daha yakın olan ülkelerin çoğunluklar aynı kümede yer aldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Şenol, Erdem ve Uzun (2017) Dünya Değerler Araştırmasına ait 2010-2014 veri setini kullanarak Orta Doğu ülkelerinin toplumsal cinsiyet eşitsizliği açısından farklılaşp farklılaşmadığını tespit etmek istemişlerdir. Dünya Değerler Araştırmasında yer alan sorulardan beş tanesi araştırmacılar tarafından seçilmiş ve bu sorulardan elde edilen cevaplar yeniden düzenlenerek tek bir değişken haline dönüştürülmüştür. Oluşturulan yeni bağımlı değişken "Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Algısı" olarak adlandırılmıştır. Yapılan ANOVA testi sonucunda ülkelere göre toplumsal cinsiyet eşitsizliği algısına dair görüşlerin ortalamasının en yüksek olduğu Orta Doğu ülkeleri sırasıyla Ürdün, Yemen, Mısır ve Katar'dır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği algısına dair görüşlerin ortalamasının daha düşük olduğu Orta Doğu ülkeleri ise Lübnan, Türkiye ve Kuveyt olarak elde edilmiştir.

Bağdatlı Kalkan (2018) Türkiye'deki illerin kadın temsiliyetine göre genel bir değerlendirmesi yapmak ve illerin birbirlerine yakınlıklarını belirlemek amacıyla TEPAV tarafından 2018 yılında açıklanan "Karşılaştırmalarla 81 İl İçin Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Karnesi" araştırması verilerini kullanmışlardır. Çalışmada kullanılan değişkenler; belediye meclisindeki kadınların oranı, en az ortaöğretim mezunu kadınların oranı, kadın kayıtlı istihdam oranları, kadın

güçlenme endeksi sıralaması ve toplumsal cinsiyet eşitsizliği endeksi sıralamasıdır. İncelenen verilere doğrusal olmayan temel bileşenler analizi uygulanmış ve oluşan skorlar kümeleme analizine tabi tutularak illerin küme üyelikleri belirlenmiştir. Elde edilen küme üyeliklerine ait sonuçlar incelendiğinde illerin kadın temsiliyeti açısından en iyi kümeyi üçüncü kümede yer alan büyükşehirlerin oluşturduğu görülmüştür.

Yoon ve Klasen (2018) çalışmalarında, Sosyal Kurumlar ve Cinsiyet Endeksi'ni temel bileşenler analizi ve kısmi en küçük kareler tarafından oluşturulan ağırlıkları kullanarak yeniden yapılandırmıştır. İlgili çalışmada kadın eğitimi, doğurganlık, çocuk ölümleri ve yolsuzluklar kullanılmış ve bu değişkenler ile toplumsal kurumlardaki cinsiyet eşitsizliği arasındaki ilişki araştırılmıştır. Yapılan analiz sonucunda toplumsal kurumlardaki cinsiyet eşitsizliğinin, ağırlıklandırma prosedüründen bağımsız olarak doğurganlık ve yolsuzluk ile önemli bir korelasyona sahip olduğu bulunmuştur.

Fontanella, Sarra ve Di Zio (2019) geliştirmekte olan 110 ülke için makro verilerden yararlanmış ve sosyal kurumlarda cinsiyet ayrımcılığı için Sosyal Kurumlar ve Cinsiyet Endeksinde önerilen göstergeleri dikkate almışlardır. Çalışmada istatistiksel analiz, Bayesçi bir Yapısal Eşitlik Modeli aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Ampirik bulgular, ayrımcı sosyal kurumların cinsiyet temelli kalkınma sonuçları üzerindeki etkisini doğrulamış ve daha yüksek düzeyde resmi ve gayri resmi normatif ayrımcılığın kadınların eğitime ve işgücü piyasasına katılımını azaltacağı sonucuna ulaşılmıştır.

Çiçen, Boyacıoğlu ve Oğuzhan (2020) çalışmalarında konaklama işletmelerinde çalışan kadınların herhangi bir cinsiyet ayrımcılığına maruz kalıp kalmadıklarını ve cinsiyet ayrımcılığı algılarının demografik özelliklere göre değişip değişmediğini ölçmüşlerdir. Çalışmada Edirne'de bulunan 58 konaklama işletmesinde istihdam edilen 157 kadın ile görüşülerek anket çalışması yapılmıştır. Yapılan testler sonucunda faktör analizi sonucunda beş alt boyut belirlenmiş ve katılımcıların işe alınma, ücret ve terfi gibi konularda herhangi bir cinsiyet ayrımcılığına maruz kalmadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Katılımcılar cinsiyet ayrımcılığı yaşamadıklarını belirtse de araştırma sonucunda sosyo-kültürel ayrımcılığın orta düzeyde var olduğu gözlemlenmiştir. Kadın çalışanların cinsiyet ayrımcılığı algılarının gelir düzeyi, medeni durum ve işletme tecrübesine göre önemli farklılıklar gösterdiği tespit edilmiştir.

II. VERİ VE YÖNTEM

Çalışmada, kadınlara karşı ayrımcılığı ülkeler bazında incelemek ve Türkiye'nin ele alınan ülkelere göre mevcut durumunu belirlemek amacıyla OECD tarafından 2019 yılında ortaya konan Sosyal Kurumlar ve Cinsiyet Endeksi (Social Institution and Gender Index-SIGI) kullanılmıştır. Bu amaçla AB'ye üye 25 ülke ve Türkiye'nin de aralarında bulunduğu 7 adet Orta Doğu ülkesi analize dahil edilmiştir. Çalışmada kullanılan endeks, toplumsal kurumlarda kadınlara karşı

yapılan ayrımcılığı temsil eden dört göstergeden oluşmaktadır. Bu göstergeler, ailede ayrımcılık, sınırlandırılmış vücut bütünlüğü, üretken ve finansal kaynaklara kısıtlı erişim ve sınırlandırılmış sivil özgürlükler şeklinde olup %0 ile %100 arasında değerler almaktadır. Değişkenlerin aldıkları değerlerin standart sapmaları çok büyük olmadığından ve tüm değişkenler % olarak ifade edildiğinden değişkenler standart değerlere dönüştürülmeden kullanılmıştır. Tablo 1'de değişkenlere ilişkin betimleyici istatistikler yer almaktadır.

Tablo 1: Değişkenlere Ait Betimleyici İstatistikler

	Min.	Maks.	Ort.	Std. Sapma
Ailede Ayrımcılık	15,00	89,90	36,237	25,0945
Sınırlandırılmış Vücut Bütünlüğü	5,90	39,80	15,528	9,4861
Üretken ve Finansal Kaynaklara Kısıtlı Erişim	2,10	45,60	16,659	14,7703
Sınırlandırılmış Sivil Özgürlükler	5,30	75,80	25,253	19,2840

32 ülke için ele alınan değişkenlere ilişkin tanımlayıcı istatistikler incelendiğinde Ailede Ayrımcılık değişkeninin ortalamasının yaklaşık %36, standart sapmasının ise yaklaşık %25 olduğu görülmektedir. Sınırlandırılmış Vücut Bütünlüğü değişkeninin ortalaması yaklaşık %16 iken standart sapması yaklaşık %10'dur. Üretken ve Finansal Kaynaklara Kısıtlı Erişim değişkeninin 32 ülke için ortalaması yaklaşık %17 ve standart sapması ise yaklaşık %15'tir. Son olarak Sınırlandırılmış Sivil Özgürlükler değişkenine ait ortalama yaklaşık %25, standart sapma ise yaklaşık %19 olarak bulunmuştur. Bu değerlere bakıldığında sosyal kurumlar bazında kadınların temel haklarının en çok aile ortamında kısıtlandığı görülmekte ve en çok aile ortamında ayrımcılığa uğradığı düşünülmektedir. Minimum, maksimum değerler ve standart sapma değerleri incelendiğinde özellikle Ailede Ayrımcılık ve Sınırlandırılmış Sivil Özgürlükler değişkenlerinin 32 ülke için sapmalarının oldukça yüksek olduğu görülmektedir. Yani bu iki değişken açısından ülkeler arasında ciddi farklılıklar söz konusudur.

Analizde Sosyal kurumlar ve Cinsiyet Endeksi değişkenlerine göre ülkelerin sınıflandırılmasında, karşılaştırılmasında ve Türkiye'nin ele alınan ülkelere göre konumunun belirlenmesinde kümeleme analizi ve diskriminant analizinden faydalanılmıştır. Verilerin analizinde SPSS 22 paket programı kullanılmıştır.

Kümeleme analizi, nesnelere veya değişkenleri sahip oldukları özelliklerin benzerliğine göre sınıflandırmaktadır. Kümeleme analizi, grup içi varyansı en aza indirmeyi ve gruplar arası varyansı maksimize etmeyi amaçlamaktadır. Kümeleme analizinin sonucunda, homojen içeriklere sahip bir dizi heterojen grup elde edilmektedir. Bu yöntem bilgi kaybını en aza indirgeyerek gözlemlerin daha kısa ve anlaşılır bir açıklamasını sunmaktadır (Hair, Black, Babin ve Anderson, 2014, s. 471-472).

Benzerlik kavramı kümeleme analizinin temelini oluşturmaktadır. Benzerlik ölçümlerinin seçilmesinde verinin kategorik ya da metrik olması önemli bir rol oynamaktadır. Eğer veri metrik ise korelasyon ölçümü ve uzaklık ölçümü kullanılırken, veri kategorik ise ortaklık ölçümünden faydalanılır. Metrik veriler söz konusu olduğunda sezgisel bir yöntem olarak korelasyon ölçümlerine başvurulmakla birlikte kümeleme analizinde benzerliklerin ortaya konulmasında daha çok uzaklık ölçümleri kullanılmaktadır. Bunlardan en yaygın kullanılanları, Öklid uzaklığı, kareli öklid uzaklığı, City-block (Manhattan) uzaklığı ve Mahalanobis uzaklığı şeklinde sıralanabilir (Kalaycı, 2009, s. 354-357).

Kümeleme analizinde, grupları belirleme işleminde iki yöntem kullanılmaktadır. Bunlar hiyerarşik (aşamalı) ve hiyerarşik olmayan kümeleme yöntemleridir. En çok kullanılan kümeleme yöntemi olan hiyerarşik kümeleme yöntemi, yığılmacı ve bölücü kümeleme olarak ikiye ayrılmaktadır (Hair vd., 2014, s. 439). Hiyerarşik kümelemede, küme oluşturmada kullanılan beş yöntem vardır. Bunlar gözlemler arasındaki en kısa mesafeyi esas alan tek bağlantı yöntemi, gözlemler arasındaki en uzak mesafeyi esas alan tam bağlantı yöntemi, gözlemler arasındaki ortalama mesafeyi alan ortalama bağlantı yöntemi, ortalama uzaklık esas alınarak toplam sapma karelerinden yararlanan Ward's yöntemi ve küme ağırlık merkezleri arasındaki mesafeyi esas alan merkezi yöntemdir (Kalaycı, 2009, s. 359). Kümeleme analizinde en önemli konu küme sayısının belirlenmesidir. Hiyerarşik kümeleme yönteminde yapılan analiz sonucu küme sayısı belirlenirken, hiyerarşik olmayan kümeleme yönteminde küme sayısı araştırmayı yapacak kişi tarafından önceden belirlenmektedir. Hiyerarşik kümeleme analizinde küme sayısının belirlenmesinde uzaklık katsayıları ya da dendrogram (ağaç grafiği) kullanılabilir (Kalaycı, 2009, s. 359-360). Dendrogramda birbirine yakın gözlemler yakınlık oranlarına göre gruplandıklarından, kümelerin görsel algılanabilirlikleri de artmakta ve küme üyelikleri daha kolay yorumlanabilmektedir (Aşan, 2007, s. 258). Hiyerarşik olmayan kümeleme analizinde en yaygın kullanılan yöntem k-ortalama kümeleme yöntemidir. Bu yöntemde araştırmacının ön bilgisine ve tecrübesine dayanarak küme sayısı en az iki ve en fazla gözlem sayısına eşit olacak şekilde önceden belirlenmektedir (akt., Çelik, 2013, s. 183). K-ortalama yönteminde küme merkezinin belirli bir mesafesi içindeki tüm gözlemler seçilerek ilgili kümeye atanır.

Diskriminant analizi ise birçok istatistiksel araştırmada kullanılan bir yöntem olup özellikleri bilinen belirli sayıda birimleri bu özelliklere göre sınıflara ayırmaktadır (Albayrak, 2006, s. 309). Diskriminant analizi, bağımlı değişkenin kategorik (nominal veya metrik olmayan) değişken ve bağımsız değişkenlerin metrik değişkenler olması durumunda kullanılan istatistiksel bir tekniktir. Bu yöntem, ele alınan grup sayısına göre iki gruplu ya da çok (üç veya daha fazla) gruplu olabilmektedir (Hair vd., 2014, s. 235).

Diskriminant analizinin temel amacı önceden belirlenmiş iki veya daha fazla sayıda grubun ortalamalarının açıklayıcı değişken setine göre anlamlı bir

farklılık gösterip göstermediğini belirlemektir. Diskriminant analizinin diğer bir amacı da ele alınan grupları birbirinden ayıran en önemli değişkenleri tespit etmektir. Bu yöntem gruplar arası varyans/gruplar içi varyans oranını maksimize ederek birimleri (ülkeler, bireyler, iller) diskriminant değerlerine göre sınıflandırmaktadır (Albayrak, 2006, s. 311). Ayrıca birimlerin tahmin edildiği gibi sınıflandırılıp sınıflandırılmadığını belirlemek amacıyla da diskriminant analizi kullanılmaktadır (Kalaycı, 2009, s. 335).

Diskriminant analizinin uygulanabilmesi için belirli varsayımların sağlanması gerekmektedir. Değişkenlerin seçildiği ana kütle çoklu normal dağılıma sahip olmalı, tüm grupların kovaryans matrisleri eşit olmalı ve açıklayıcı değişkenler arasında çoklu doğrusal bağlantı problemi olmamalıdır (Bayram, 2002, s. 219).

Doğrusal diskriminant fonksiyonu açıklayıcı değişkenlerin lineer bir kombinasyonu olarak aşağıdaki gibi ifade edilir:

$$Z_{jk} = \alpha + W_1X_{1k} + W_2X_{2k} + \dots + W_nX_{nk}$$

Burada Z_{jk} , k . gözlem için j . diskriminant fonksiyonunun diskriminant skoru; α sabit; W_i , $i = 1, \dots, n$ olmak üzere diskriminant katsayıları ve X_{ik} , $i = 1, \dots, n$ iken k . gözlem için i . bağımsız değişkendir (Hair vd., 2014, s. 255). Bu eşitlik çok değişkenli regresyona benzemekle birlikte diskriminant analizinde W_i 'ler, açıklayıcı değişkenlerin ortalamaları arasındaki uzaklığı maksimize etmektedirler (Kalaycı, 2009, s. 343). Diskriminant analizi kanonik korelasyon analizinin özel bir durumu olarak düşünülebileceğinden, diskriminant fonksiyonu aynı zamanda kanonik diskriminant fonksiyonu olarak da tanımlanabilmektedir (Bayram, 2002, s. 220).

Diskriminant analizinde sınıflandırmada en çok kullanılan yöntemler kritik değer (cutoff-value), istatistik karar teorisi, sınıflandırma fonksiyonu ve Mahalanobis uzaklığı yöntemleridir. Diskriminant analizinde kullanılan değişken seçimi ölçütleri ise Wilks λ ölçütü, Rao V ölçütü, Mahalanobis kareli uzaklık ölçütü, gruplar arası F oranı ve açıklanamayan toplam varyanstır (daha fazla bilgi için Albayrak, 2006).

Diskriminant analizinde, analizin başarısına doğru sınıflandırma yüzdesine (hit ratio) bakılarak karar verilmektedir. Sınıflandırmanın doğruluğu, nisbi şans kriteri ve maksimum şans kriterine göre değerlendirilir. Grup büyüklükleri eşit ve G sayıda grup var ise şans oranı $1/G$ oranıyla hesaplanmaktadır. Grup büyüklüğü eşit iki gruplu bir diskriminant fonksiyonu için şans oranı %50 iken üç gruplu bir fonksiyon için bu oran %33'tür. Grup büyüklüklerinin eşit olmaması halinde maksimum şans kriterine göre doğru sınıflandırma yüzdesinin, en az gözlem sayısı en büyük olan grubun örnek büyüklüğü oranı kadar olması beklenmektedir. Nisbi şans kriteri ise p , birinci gruptaki gözlemlerin oranını, $1 - p$ ise ikinci gruptaki gözlemlerin oranını göstermek üzere $C = p^2 + (1 - p)^2$ formülü ile

hesaplanmaktadır. Doğru sınıflandırılma yüzdesinin hesaplanan nisbi şans kriterinden büyük olması beklenmektedir (Albayrak, 2006, s. 341).

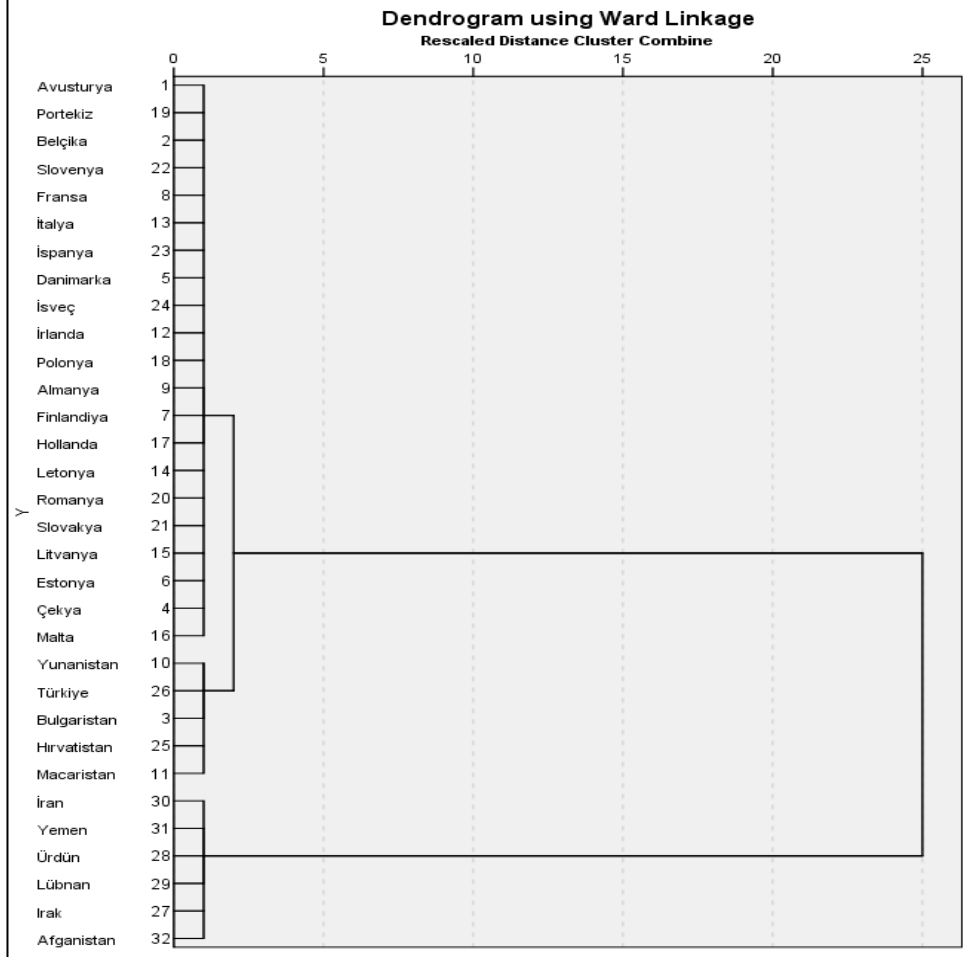
III. BULGULAR

Aşağıda hiyerarşik ve hiyerarşik olmayan kümeleme analizi sonucu elde edilen bulgular ile diskriminant analizinden elde edilen sonuçlar yer almaktadır.

A. KÜMELEME ANALİZİ SONUÇLARI

Analizde, hiyerarşik olmayan kümeleme analizi yöntemi olarak k-ortalamalar kümeleme yöntemi kullanılacaktır. Bu yöntemde küme sayısı önceden belirlenmelidir. Bu nedenle küme sayısının önceden belirlenebilmesi için ilk olarak hiyerarşik yığılmacı kümeleme yöntemine başvurulmuştur. Hiyerarşik yığılmacı kümeleme analizinde “varyans yöntemi (Ward’s yöntemi)” ve benzerlik ölçümü için “kareli öklid uzaklığı” kullanılmıştır. Sosyal Kurumlar ve Cinsiyet Endeksi değişkenlerine göre 32 ülke için elde edilen hiyerarşik kümeleme sonuçları Şekil 1’deki dendrogramda verilmiştir.

Şekil 1: Ward's Yöntemiyle Oluşturulan Ağaç Grafiği

Hiyerarşik kümeleme yöntemi sonucunda elde edilen ağaç grafiğinde ele alınan dört göstergeye göre ülkelerin üç gruba ayrıldığı görülmektedir. Türkiye'nin, hiyerarşik kümeleme yönteminde Yunanistan, Bulgaristan, Hırvatistan ve Macaristan ile birlikte kümelendiği görülmektedir. Bu durumun Türkiye'nin, bu ülkelerle sosyoekonomik açıdan benzer özellikler sergilemesinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Ayrıca İran, Yemen, Ürdün, Lübnan, Irak ve Afganistan ise bir küme oluştururken geriye kalan 21 Avrupa Birliği üyesi ülke ise diğer bir kümeyi oluşturmaktadır. Ancak çalışmada hiyerarşik kümeleme yöntemi, uygulanacak olan hiyerarşik olmayan kümeleme analizinde küme sayısının önceden belirlenmesi için uygulanmıştır. Hiyerarşik kümeleme analiziyle küme sayısı belirlenmiş daha sonra gerçek küme üyelikleri hiyerarşik olmayan kümeleme analizi ile tespit edilmiştir. Her iki yöntemin temel çalışma prensipleri farklı

olduğundan ülkelerin kümelere ayrılmasında birtakım farklılıkların olması doğaldır.

Küme sayısı, yığmacı hiyerarşik kümeleme yöntemine göre üç olarak belirlendikten sonra elde edilen küme sayısı kullanılarak hiyerarşik olmayan kümeleme yöntemine geçilmiş ve k-ortalamar kümeleme analizi yöntemi uygulanmıştır. K-ortalamar kümeleme analizi sonucunda elde edilen küme üyelikleri ve uzaklıkları Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2: Küme Üyelikleri ve Uzaklıkları

Ülkeler	Küme	Uzaklık	Ülkeler	Küme	Uzaklık
Avusturya	2	10,206	Hollanda	2	7,901
Belçika	2	11,459	Polonya	2	10,218
Bulgaristan	2	19,052	Portekiz	2	11,330
Çekya	2	9,702	Romanya	2	8,561
Danimarka	2	13,323	Slovakya	2	10,443
Estonya	2	9,828	Slovenya	2	7,181
Finlandiya	2	9,487	İspanya	2	11,657
Fransa	2	15,562	İsveç	2	13,957
Almanya	2	7,771	Hırvatistan	2	18,474
Yunanistan	2	29,980	Türkiye	2	26,980
Macaristan	2	19,237	Irak	3	10,323
İrlanda	2	9,964	Ürdün	1	8,863
İtalya	2	9,726	Lübnan	1	11,078
Letonya	2	13,600	İran	1	17,373
Litvanya	2	8,249	Yemen	1	11,761
Malta	2	20,101	Afganistan	3	10,323

K-ortalamar kümeleme analizinden elde edilen sonuçlara göre birinci kümenin 4, ikinci kümenin 26, üçüncü kümenin ise 2 ülkeden oluştuğu görülmektedir. Küme üyelikleri incelendiğinde Ürdün, Lübnan, İran ve Yemen'in birinci kümeyi, Irak ve Afganistan'ın üçüncü kümeyi ve coğrafi olarak Orta Doğu ülkeleri arasında yer alan Türkiye'nin ise ele alınan tüm AB üyesi ülkeler ile ikinci grubu oluşturduğu görülmektedir. Kadınların ülkeler için oldukça değerli bir beşeri sermaye olarak kabul edilmesiyle birlikte toplumsal cinsiyet kavramı ülkelerin kalkınmasında ve gelişiminde oldukça önemli bir hale gelmiştir. Bu nedenle cinsiyet eşitliğinin en önemli savunuculuğunu devletler üstlenmiştir. AB de bu noktadan hareketle kadın-erkek eşitliği bağlamında karar ve politikalar üretmiş ve bunları önce üye ülkelere ve sonrasında da aday ülkelere benimsetmeye çalışmıştır (Ayata ve Takkaç, 2020, s. 211). Bu nedenle toplumsal cinsiyet kavramı, Türkiye ile AB ilişkilerinin önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Türkiye uzun yıllar boyunca toplumsal cinsiyet konusunda çok başarılı bir tutum izlemese de özellikle son yıllarda hem kendi motivasyonu hem de AB üyelik müzakere süreçlerinin gerektirdikleri doğrultusunda ilerlemeler kaydetmiştir. 1998 yılı itibarıyla AB Komisyonunun ortaya koyduğu Türkiye İlerleme Raporlarında

toplumsal cinsiyet alanındaki gelişmelerin ve iyileşmelerin yanı sıra yetersizlikler ve eksiklikler de dile getirilmiştir (Ayata ve Takkaç, 2020, s. 197). Elde edilen sonuçlar, Türkiye'nin günümüzde kadınlara yönelik ayrımcılık konusunda kısmen de olsa AB üyesi ülkeleri yakaladığını göstermektedir.

Kümelemede kullanılan Sosyal Kurumlar ve Cinsiyet Endeksi dört adet göstergenin üç kümedeki ortalamaları Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3: Son Küme Merkezleri

Göstergeler	Küme		
	1	2	3
Ailede Ayrımcılık	87,25	24,68	84,40
Sınırlandırılmış Vücut Bütünlüğü	29,65	11,84	35,25
Üretken ve Finansal Kaynaklara Kısıtlı Erişim	38,55	11,50	40,00
Sınırlandırılmış Sivil Özgürlükler	69,03	17,02	44,80

Yukarıdaki tabloya göre kadınlara yönelik ailede ayrımcılığın en fazla olduğu küme birinci küme iken ayrımcılığın en az olduğu küme ise ikinci kümedir. Üçüncü kümede ise birinci kümedekine yakın bir değerle ailedeki ayrımcılığın yüksek olduğu söylenebilmektedir. Vücut bütünlüğünün en fazla sınırlandırıldığı küme üçüncü küme iken en az sınırlandırıldığı küme ise ikinci küme olarak belirlenmiştir. Kadınların üretken ve finansal kaynaklara erişiminin kısıtlılığının en fazla olduğu küme üçüncü küme ve en az olduğu küme ikinci kümedir. Sivil özgürlüklerin en fazla sınırlandırıldığı küme birinci küme iken en az sınırlandırıldığı küme ise ikinci kümedir. Elde edilen bulgular genel olarak değerlendirildiğinde kadınlara yönelik ayrımcılığın Sosyal Kurumlar ve Cinsiyet Endeksi temelinde en yüksek olduğu kümeler birinci (Ürdün, Lübnan, İran ve Yemen) ve üçüncü (Irak ve Afganistan) kümelerdir. Türkiye ve AB üyesi ülkelerde ise kadınlara yönelik ayrımcılığın ele alınan endeks kapsamında daha düşük düzeyde olduğu görülmektedir.

Ailede ayrımcılık göstergesi çocuk evlilikleri, ev ile ilgili sorumluluklar, miras ve boşanma hakları gibi değişkenlerden oluşmaktadır. Sınırlandırılmış vücut bütünlüğünün en önemli göstergesi ise kadına karşı şiddettir. Üretken ve finansal kaynaklara kısıtlı erişim göstergesi, resmi finansal hizmetlere güvenli erişim ve iş yeri hakları gibi değişkenlerden oluşmaktadır. Sınırlandırılmış sivil özgürlükler göstergesi ise vatandaşlık hakları, seyahat özgürlüğü, politik temsiliyet ve adalete erişim değişkenlerinden oluşmaktadır. Tüm bu göstergeler düşünüldüğünde az gelişmiş, gelişmekte olan ve özellikle ataerkil yapı sergileyen ülkelerde birtakım problemler olduğu görülmektedir. Bu tarz sorunların temelinde eğitim düzeyinin düşüklüğü, ekonomik kısıtlılıklar, toplumsal baskılar, toplumun kadına bakış açısı, toplumsal cinsiyet rolleri, gelenekselcilik ve dini inanışlar gibi sosyoekonomik yapı ve kültürel olgular yer almaktadır. Ülkemizde kadınlar pek çok temel hak ve özgürlüklerini 1926'da kabul edilen Türk Medeni Kanunu ile kazanmış olsa da yukarıda sözü edilen nedenler dolayısıyla kazanılan haklar, pratikte tarihsel süreç içinde özellikle eğitim düzeyi düşük kesimlerce pek de uygulama alanı

bulamamıştır. Ayrıca uzun yıllardır kadınlar ailelerinden, eşlerinden ve erkeklerden şiddet görmekte bu durum son yıllarda da hızla artmaktadır. Kitle iletişim araçlarının yaygınlaşmasıyla kadınlara yönelik uygulanan şiddet de daha çok gözler önüne serilmektedir. Kümeleme analizinden elde edilen bulgular, kadınlara yönelik ortaya konan ayrımcılık konusunda Türkiye'nin Orta Doğu'da yer alan ülkeler kadar geride kalmadığını bu anlamda AB üyesi ülkeleri yakaladığını ortaya koymaktadır. Ancak elde edilen sonuçlar yine de göstermektedir ki ne Türkiye'de ne de AB üyesi ülkelerde cinsiyet eşitliği tam olarak sağlanabilmiştir (Ailede ayrımcılık değişkenine ait 2. Küme ortalaması: 24,68; Sınırlandırılmış Vücut Bütünlüğü değişkenine ait ikinci küme ortalaması: 11,84; Üretken ve Finansal Kaynaklara Kısıtlı Erişim değişkenine ait ikinci küme ortalaması 11,50 ve Sınırlandırılmış Sivil Özgürlükler değişkenine ait ikinci küme ortalaması ise 17,02'dir). Bu sonuçlardan anlaşılacağı üzere kız çocuklarının hala çocuk evliliklere maruz kaldığı, miras ve boşanma haklarına eşit düzeyde sahip olmadığı, hala şiddet gördüğü ve vücut bütünlüğünün tam olarak sağlanamadığı, politik temsiliyet ve vatandaşlık haklarında kısıtlılıkların olduğu görülmektedir.

Tablo 4'te son küme merkezleri arasındaki uzaklıklar yer almaktadır.

Tablo 4: Son Küme Merkezleri Arasındaki Uzaklıklar

Küme	1	2	3
1		87,570	25,069
2	87,570		75,488
3	25,069	75,488	

Elde edilen bulgular incelendiğinde birinci ve üçüncü kümelerin birbirlerine en yakın kümeler, birinci ve ikinci kümelerin ise birbirlerine en uzak kümeler oldukları görülmektedir. İkinci ve üçüncü kümelerin merkezleri arasındaki uzaklık incelendiğinde bu kümelerin de birbirlerine uzak kümeler oldukları ifade edilebilmektedir. Bu sonuçlara göre ele alınan dört göstergeye göre kadınlara yönelik ayrımcılık açısından en benzer ülkelerin olduğu iki küme birinci ve üçüncü kümelerdir.

Tablo 5'te değişkenlerin kümeler itibariyle farklılıklarının tespit edilmesi amacıyla yapılan ANOVA testi sonuçları yer almaktadır.

Tablo 5: K-Ortalamlar Kümeleme Analizi ile ANOVA Sonuçları

Göstergeler	Küme Kareler		Hata Kareler		F	Sig.
	Ortalaması	df	Ortalaması	df		
Ailede Ayrımcılık	9259,276	2	34,597	29	267,635	,000
Sınırlandırılmış Vücut Bütünlüğü	964,784	2	29,657	29	32,531	,000
Üretken ve Finansal Kaynaklara Kısıtlı Erişim	1849,749	2	105,641	29	17,510	,000

Sınırlandırılmış Sivil Özgürlükler	5096,219	2	46,059	29	110,645	,000
------------------------------------	----------	---	--------	----	---------	------

ANOVA testi sonucunda elde edilen sonuç anlamlıdır. Yani ele alınan dört değişkene göre küme ortalamaları arasında anlamlı farklılıklar olduğu söylenebilmektedir. Kümeleme analizi ile kümeler arasındaki fark maksimum düzeyde belirlendiğinden değişkenler kümeler itibariyle farklı elde edilmiştir.

B. DİSKRİMİNANT (AYIRMA) ANALİZİ SONUÇLARI

Çalışmanın bu bölümünde, hiyerarşik ve hiyerarşik olmayan kümeleme analizi yapıldıktan sonra kümeleme analizinde etkili olan ve olmayan göstergeleri belirlemek ve kümeleme analizinden elde edilen sonuçların doğruluğunu test etmek amacıyla diskriminant analizi uygulanmıştır.

Diskriminant analizinde yanlış sınıflandırmayı minimuma indiregebilmek için bazı varsayımların sağlanması gerekmektedir. Tablo 6'da diskriminant analizinin varsayımlarından olan eşit kovaryans varsayımını test etmek için kullanılan Box's M testi sonuçları yer almaktadır.

Tablo 6: Box's M Testi

Box's M		7,066
F	Approx.	1,760
	df1	3
	df2	337,054
	Sig.	,155

Tablo 6'da görüldüğü gibi "grupların kovaryans matrisleri eşittir" şeklindeki sıfır hipotezi %5 anlamlılık düzeyinde reddedilememiş ve gruplar kovaryans matrisleri açısından eşit bulunmuştur. Dolayısıyla grupların (kümeler) kovaryans matrislerinin eşitliği varsayımı sağlanmış olmaktadır.

Diskriminant analizinin bir diğer önemli varsayımı ise çoklu bağlantı probleminin olmamasıdır. Bu varsayımın sağlanıp sağlanmadığının test edilmesi için bağımsız değişkenler arasındaki korelasyonlara bakılabilmektedir. Tablo 7'de değişkenlere ait korelasyon analizi sonuçları yer almaktadır.

Tablo 7: Korelasyon Analizi Sonuçları

		Ailede Ayrımcılık	Sınırlandırılmış Vücut Bütünlüğü	Üretken ve Finansal Kaynaklara Kısıtlı Erişim	Sınırlandırılmış Sivil Özgürlükle r
Ailede Ayrımcılık	Pearson Korelasyonu	1	,794**	,796**	,910**

	Anlamlılık (2 Yönlü)		,000	,000	,000
Sınırlandırılmış Vücut Bütünlüğü	Pearson Korelasyon	,794**	1	,636**	,761**
	Anlamlılık (2 Yönlü)	,000		,000	,000
Üretken ve Finansal Kaynaklara Kısıtlı Erişim	Pearson Korelasyon	,796**	,636**	1	,670**
	Anlamlılık (2 Yönlü)	,000	,000		,000
Sınırlandırılmış Sivil Özgürlükler	Pearson Korelasyon	,910**	,761**	,670**	1
	Anlamlılık (2 Yönlü)	,000	,000	,000	

** . 0,01 anlamlılık düzeyinde anlamlı korelasyon.

Tablo 7'de değişken çiftleri arasındaki korelasyon katsayıları ve çift yönlü anlamlılık testi sonuçları verilmiştir. Değişkenler arasındaki korelasyonlara ilişkin anlamlılık testi sonuçları incelendiğinde %1 anlamlılık düzeyinde tüm değişkenler arasında korelasyon olduğu tespit edilmiştir. Bu durum ise kimi zaman çoklu doğrusal bağlantı probleminde işaret edebilmektedir. Bu nedenle değişkenler arasında çoklu doğrusal bağlantının olup olmadığını tespit etmek amacıyla değişkenlerin Varyans Artış Faktörleri (Variance Inflation Factors-VIF) değerlerine bakılmıştır. Varyans artış faktörü $VIF = 1/(1 - R_i^2)$ formülü ile hesaplanmaktadır. Burada R_i^2 belirlilik katsayısıdır (Güriş ve Astar, 2015, s. 365). Birinci adımda, Ailede Ayrımcılık değişkeni, ikinci adımda Sınırlandırılmış Vücut Bütünlüğü değişkeni, üçüncü adımda Üretken ve Finansal Kaynaklara Kısıtlı Erişim ve son olarak dördüncü adımda Sınırlandırılmış Sivil Özgürlükler değişkeni bağımlı değişken olarak alınmıştır. Her bir adımda regresyon analizi yapılarak aralarında çoklu doğrusal bağlantı probleminin olup olmadığını incelemek amacıyla VIF değerlerine bakılmıştır.

Tablo 8: Bağımlı Değişken Ailede Ayrımcılık iken Tolerans ve VIF Değerleri

Model		Doğrusallık İstatistikleri	
		Tolerans	VIF
1	Sınırlandırılmış Vücut Bütünlüğü	,392	2,551
	Üretken ve Finansal Kaynaklara Kısıtlı Erişim	,514	1,946
	Sınırlandırılmış Sivil Özgürlükler	,363	2,758

Bağımlı Değişken: Ailede Ayrımcılık

Tablo 9: Bağımlı Değişken Sınırlandırılmış Vücut Bütünlüğü iken Tolerans ve VIF Değerleri

Model		Doğrusallık İstatistikleri	
		Tolerans	VIF
1	Üretken ve Finansal Kaynaklara Kısıtlı Erişim	,349	2,869
	Sınırlandırılmış Sivil Özgürlükler	,163	6,143
	Ailede Ayrımcılık	,108	9,248

Bağımlı Değişken: Sınırlandırılmış Vücut Bütünlüğü

Tablo 10: Bağımlı Değişken Üretken ve Finansal Kaynaklara Kısıtlı Erişim iken Tolerans ve VIF Değerleri

Model		Doğrusallık İstatistikleri	
		Tolerans	VIF
1	Sınırlandırılmış Sivil Özgürlükler	,167	5,985
	Ailede Ayrımcılık	,147	6,808
	Sınırlandırılmış Vücut Bütünlüğü	,361	2,769

Bağımlı Değişken: Üretken ve Finansal Kaynaklara Kısıtlı Erişim

Tablo 11: Bağımlı Değişken Sınırlandırılmış Sivil Özgürlükler iken Tolerans ve VIF Değerleri

Model		Doğrusallık İstatistikleri	
		Tolerans	VIF
1	Ailede Ayrımcılık	,227	4,403
	Sınırlandırılmış Vücut Bütünlüğü	,370	2,705
	Üretken ve Finansal Kaynaklara Kısıtlı Erişim	,366	2,731

Bağımlı Değişken: Sınırlandırılmış Sivil Özgürlükler

Literatürde bu değerlerin büyüklüğü ile ilgili çeşitli yaklaşımlar olsa da genel olarak $VIF \geq 10$ olması durumunda çoklu doğrusal bağlantı problemi olduğu düşünülmektedir (Albayrak, 2006, s. 244; Alpar, 2017, s. 508). Tablo 8-11 incelendiğinde yapılan analiz sonucunda tüm VIF değerlerinin 10'dan küçük elde edildiği görülmektedir. Bu sonuçlar, değişkenler arasında çoklu doğrusal bağlantı olmadığını göstermektedir. Bu durumda hem eşit kovaryans varsayımı sağlandığından hem de değişkenler arasında çoklu bağlantı problemi olmadığından diskriminant analizi yapılması uygun olmaktadır.

Tablo 12'de değişkenlere ilişkin sonuçlar yer almaktadır.

Tablo 12: Düzeltilmiş Değişkenlere İlişkin Sonuçlar

Adım	Göstergeler	Wilks' Lambda İstatistiği							
		df1	df2	df3	F İst.	df1	df2	Sig.	
1	Ailede Ayrımcılık	,051	1	2	29	267,635	2	29	,000
2	Sınırlandırılmış Sivil Özgürlükler	,031	2	2	29	65,179	4	56	,000

Bu sonuçlar incelendiğinde Sosyal Kurumlar ve Cinsiyet Endeksine ait dört göstergeden ikisinin analizde kullanılmak üzere daha önemli olduğu ifade edilebilir. Bu değişkenlerin ailede ayrımcılık ve sınırlandırılmış sivil özgürlükler değişkenleri olduğu görülmektedir.

Tablo 13'te diskriminant fonksiyonunun ne kadar önemli olduğunu belirlemek için kullanılan kanonik diskriminant fonksiyonuna ait özdeğer istatistiği sonuçları yer almaktadır. Diskriminant analizinde bağımlı değişken üç kategorili (üç küme) olduğundan iki adet diskriminant fonksiyonu elde edilmiştir.

Tablo 13: Kanonik Diskriminant Fonksiyonuna Ait Özdeğer İstatistiği

Fonksiyon	Özdeğer	Varyans %	Kümülatif %	Kanonik Korelasyon
1	20,393	97,6	97,6	,976
2	,495	2,4	100,0	,575

Tablo 13'teki sonuçlar incelendiğinde kanonik korelasyon değerlerinin birinci fonksiyon için 0,976 ve ikinci fonksiyon için 0,575 olduğu görülmektedir. Kanonik korelasyon gruplar arasındaki ilişkiyi ölçmekte ve açıklanan toplam varyansı ifade etmektedir. Kanonik korelasyon değerinin yorumlanması için karesinin alınması gerekmektedir (Kalaycı, 2009, s. 341). Birinci fonksiyon bağımlı değişkendeki (kümeleme analizi sonucu elde edilen üç küme) varyansın %95'ini ($0,976^2$) açıklamakta iken ikinci fonksiyon bağımlı değişkendeki varyansın %33'ünü ($0,575^2$) açıklamaktadır. Bu durumda birinci fonksiyonun bağımlı değişkendeki varyansı daha yüksek oranda açıkladığı ifade edilebilmektedir. Aynı zamanda özdeğer istatistiğinin büyüklüğü de bağımlı değişkendeki varyansın mevcut fonksiyon tarafından açıklanma oranını göstermektedir. Kesin bir yaklaşım olmamakla birlikte 0,40'tan büyük özdeğerlerin iyi olduğu varsayılmaktadır (Kalaycı, 2009, s. 342). Elde edilen sonuçlar incelendiğinde birinci fonksiyon için özdeğer istatistiği 20,393 olup birinci fonksiyonun bağımlı değişkendeki varyansı oldukça yüksek bir oranda açıkladığını ve iyi bir ayrımcılık sağladığını ifade edebiliriz. Ancak ikinci fonksiyonun özdeğer istatistiğine bakıldığında 0,40'a çok yakın bir değer olduğundan bu fonksiyonun iyi bir ayrımcılık sağlayamadığını söylemek mümkün olmaktadır.

Tablo 14'te Wilks' Lambda istatistiği sonuçları verilmiştir.

Tablo 14: Wilks' Lambda İstatistiği

Test Fonksiyonları	Wilks' Lambda	Ki-kare	df	Sig.
1'den 2'ye	,031	98,761	4	,000
2	,669	11,464	1	,001

Diskriminant analizinde Wilks' Lambda istatistiğinin küçük bir değer alması beklenmektedir. Çünkü Wilks' Lambda istatistiği gruplar arasındaki farklar tarafından diskriminant skorlarındaki toplam varyansın açıklanamayan oranını

vermektedir (Kalaycı, 2009, s. 342). Tablo 9 incelendiğinde diskriminant skorlarındaki toplam varyansın birinci fonksiyon için yaklaşık %3'ünün ve ikinci fonksiyon için yaklaşık %66'sının gruplar arasındaki farklar tarafından açıklanamadığı ifade edilebilmektedir. Ayrıca Wilks' Lambda istatistiği, elde edilen her bir diskriminant fonksiyonu için özdeğer istatistiğinin anlamlılığını sınamaktadır (Kalaycı, 2009, s. 342). Yapılan diskriminant analizinde iki tane diskriminant fonksiyonu bulunmakta olup ikisinin de anlamlı olduğu görülmektedir.

Diskriminant fonksiyonu katsayıları Tablo 15'te görülmektedir.

Tablo 15: Standartlaştırılmış Diskriminant Fonksiyonu Katsayıları

Göstergeler	Fonksiyon	
	1	2
Ailede Ayrımcılık	,845	-,632
Sınırlandırılmış Sivil Özgürlükler	,329	1,003

Tablo 15'ten anlaşılacağı üzere kümeleri ayırmada en ayırdedici değişkenler ailede ayrımcılık ve sınırlandırılmış sivil özgürlükler değişkenleridir. Birinci fonksiyon için katsayıların sırasıyla 0,845 ve 0,329 olduğu görülmektedir. Tablo 10'da yer almayan sınırlandırılmış vücut bütünlüğü ve üretken ve finansal kaynaklara kısıtlı erişim değişkenlerinin ülkeleri kümelere ayırmada etkili bir değişken olmadığı söylenebilmektedir.

Tablo 16'da bağımsız değişkenlerin önemini değerlendirilmesinde kullanılabilecek yapı matrisi yer almaktadır.

Tablo 16: Yapı (Structure) Matrisi

Göstergeler	Fonksiyon	
	1	2
Ailede Ayrımcılık	,950*	-,312
Üretken ve Finansal Kaynaklara Kısıtlı Erişim	,435*	-,286
Sınırlandırılmış Sivil Özgürlükler	,599	,801*
Sınırlandırılmış Vücut Bütünlüğü	,059	,286*

Yapı matrisi her değişkenin diskriminant fonksiyonu ile olan korelasyonunu göstermektedir (Kalaycı, 2009, s. 343). Birinci fonksiyon ile en yüksek korelasyona sahip olan değişken ailede ayrımcılık değişkenidir. İkinci sırada en yüksek korelasyona sahip olan değişkenin ise sınırlandırılmış sivil özgürlükler olduğu görülmektedir. Üretken ve finansal kaynaklara kısıtlı erişim ve sınırlandırılmış vücut bütünlüğü değişkenlerinin birinci fonksiyon ile çok yüksek korelasyonlara sahip olmadığı söylenebilmektedir.

Tablo 17'de standardize olmayan kanonik diskriminant katsayıları verilmiştir.

Tablo 17: Kanonik Diskriminant Fonksiyonu Katsayılarının Sınıflandırılması

Göstergeler	Fonksiyon	
	1	2
Ailede Ayrımcılık	,144	-,107
Sınırlandırılmış Sivil Özgürlükler	,048	,148
Sabit Katsayı	-6,431	,162

X_1 : ailede ayrımcılık, X_2 : sınırlandırılmış sivil özgürlükler olmak üzere birinci diskriminant fonksiyonu açıklayıcı değişkenlerin lineer bir kombinasyonu olarak aşağıdaki gibi elde edilmiştir:

$$Z = -6,431 + 0,144X_1 + 0,048X_2$$

Yukarıdaki fonksiyonda hem W_1 hem de W_2 katsayılarının işaretlerinin pozitif olduğu görülmektedir. Buna göre ailede ayrımcılık ve sınırlandırılmış sivil özgürlükler açıklayıcı değişkenlerinin bağımlı değişkenle ilişkilerinin pozitif olduğu söylenebilmektedir.

Tablo 18'de diskriminant analizinin sınıflandırma sonuçları yer almaktadır.

Tablo 18: Sınıflandırma Sonuçları

Gerçek Grup Üyeliği	Gruplar	Tahmini Grup Üyeliği			Toplam
		1	2	3	
Üyeliği	1	4	0	0	4
	2	0	26	0	26
	3	0	0	2	2
%	1	100,0	,0	,0	100,0
	2	,0	100,0	,0	100,0
	3	,0	,0	100,0	100,0

Diskriminant analizinde, analizin başarısına doğru sınıflandırma yüzdesine bakılarak karar verilebilmektedir. Doğru sınıflandırma yüzdesi ne kadar yüksekse diskriminant analizi o kadar başarılı olmaktadır (Kalaycı, 2009, s. 344). K-ortalamalar kümeleme analizi sonucunda Sosyal Kurumlar ve Cinsiyet Endeksine ait dört göstergeye göre birinci kümeyi 4, ikinci kümeyi 26, üçüncü kümeyi ise 2 ülkenin oluşturduğu belirlenmiş idi. Diskriminant analizinin sınıflandırma sonuçları incelendiğinde Tablo 13'te görüldüğü üzere ülkelerin tamamının (%100) doğru sınıflandırıldığını ifade etmek mümkündür. Bu da aynı zamanda hiyerarşik olmayan kümeleme analizinin başarısını ortaya koymaktadır.

SONUÇ

Cinsiyet eşitsizliği ülkelerin pek çok yönden gelişmesine engel olmaktadır. Özellikle sosyal, kültürel ve ekonomik anlamda önemli etkileri görülmektedir. Son yıllarda ortaya konulan kayda değer ilerlemeye rağmen, birçok gelişmekte olan ülkede refahın birçok boyutundaki cinsiyet eşitsizliği hala devam etmektedir.

Kadınlar temel özgürlüklerden mahrum bırakılması daha düşük beşeri sermayeye, daha kötü yönetime ve daha düşük ekonomik büyümeye sebep olmaktadır. Ülkeler arasındaki toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin boyutunu ölçmek için toplumsal cinsiyetle ilgili birkaç endeks (Cinsiyet eşitsizliği endeksi-Gender Inequality Index, Küresel Cinsiyet Uçurumu Endeksi-Global Gender Gap Index vb.) önerilmiştir. Bu toplumsal cinsiyet eşitliği ölçütleri, araştırma ve politikalara önemli katkılarda bulunmuş olsa da, yalnızca sonuçlara odaklanmaktadır ve genellikle eğitim, sağlık ve hayatta kalma, istihdam ve siyasi katılım değişkenlerini dikkate almaktadır. Yalnızca bu sonuçlara odaklanmak, eşitsizliklerin nedenlerinin belirlenmesinin ihmal edilmesine sebep olmaktadır. Cinsiyet eşitsizliği insan davranışının bir sonucudur ve kurumlar insanların nasıl davranacağını, etkileşime gireceğini etkilemektedir. Sonuçların ötesinde toplumsal cinsiyet eşitsizliğini anlamak için toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin kurumsal temelini incelemek gerekir (Branisa vd., 2014, s. 29-30).

Sosyal Kurumlar ve Cinsiyet Endeksi, cinsiyet eşitsizliklerini şekillendirmede resmi ve gayri resmi yasaların, gelenekler ve kültürel uygulamalarla ilgili değer ve tutumların rolünü incelemektedir (Fontanella, Sarra ve Di Zio, 2019, s. 133). Çalışmada kullanılan Sosyal Kurumlar ve Cinsiyet Endeksi ve göstergeleri, kamuoyu tartışması oluşturarak politika yapıcılarının gelişmekte olan ülkelerde ve sosyal kurumların belirli boyutlarında ele alınması gereken sorunları tespit etmelerine yardımcı olabilir. Ayrıca, Sosyal Kurumlar ve Cinsiyet Endeksi genel kalkınmayı etkileyen sosyal kurumları vurguladığı için mevcut kalkınma düşüncesini etkileme potansiyeline de sahiptir. Literatürde de görüldüğü gibi eğitim ve istihdamdaki cinsiyet eşitsizliği genel kalkınmayı olumsuz etkilemektedir. Bu sonuç eşitsizliklerini araştıran ekonomik araştırmalar, olası açıklayıcı faktörler olarak toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile ilgili sosyal kurumları dikkate almalıdır (Branisa vd., 2014, s. 57).

Bu doğrultuda çalışmanın ilk aşamasında, AB üyesi ülkeler ile bazı Orta Doğu ülkelerini, sosyal kurumlar temelinde kadınlara yönelik ortaya koydukları ayrımcılığa göre sınıflandırmak ve Türkiye'nin bu anlamdaki durumunu ortaya koymak amacıyla AB'ye üye 25 ülke ve aralarında Türkiye'nin de bulunduğu 7 adet Orta Doğu ülkesi için kadınlara karşı yapılan ayrımcılığı temsil eden 4 adet göstergeden oluşan Sosyal Kurumlar ve Cinsiyet Endeksi kullanılarak hiyerarşik ve hiyerarşik olmayan kümeleme analizi uygulanmıştır.

Yığmacı hiyerarşik kümeleme yöntemi sonucunda ülkelerin 3 kümeye ayrılmasına karar verilmiş ve elde edilen küme sayısı kullanılarak hiyerarşik olmayan kümeleme yönteminden k-ortalamlar kümeleme analizi uygulanmıştır. K-ortalamlar kümeleme analizinden elde edilen sonuçlara göre birinci küme 4, ikinci küme 26, üçüncü küme ise 2 ülkeden oluşmaktadır. Küme üyelikleri incelendiğinde Ürdün, Lübnan, İran ve Yemen birinci kümeyi, Irak ve Afganistan üçüncü kümeyi ve coğrafi olarak Orta Doğu ülkeleri arasında yer alan Türkiye ise ele alınan tüm AB üyesi ülkeler ile ikinci kümeyi oluşturmaktadır. Son küme

merkezleri incelendiğinde kadınlara yönelik ayrımcılığın Sosyal Kurumlar ve Cinsiyet Endeksi temelinde en yüksek olduğu kümelerin birinci (Ürdün, Lübnan, İran ve Yemen) ve üçüncü (Irak ve Afganistan) kümeler olduğu görülmekte iken Türkiye ve AB üyesi ülkelerde ise kadınlara yönelik ayrımcılığın ele alınan endeks kapsamında daha düşük düzeyde olduğu görülmektedir. Son küme merkezleri arasındaki uzaklıklar incelendiğinde ise ele alınan dört göstergeye göre kadınlara yönelik ayrımcılık açısından en benzer ülkelerin olduğu iki kümenin birinci ve üçüncü kümeler olduğu görülmektedir. Ancak ikinci kümede yer alan ülkeler bu iki kümeden uzakta yer almaktadır.

Çalışmanın ikinci aşamasında, hiyerarşik ve hiyerarşik olmayan kümeleme analizi yapıldıktan ve sonuçlar elde edildikten sonra sınıflandırmada en çok etkisi olan göstergeleri belirlemek, kümeleme analizinden elde edilen sonuçların doğruluğunu test etmek ve doğru sınıflandırma yüzdesini ortaya koymak amacıyla diskriminant analizi uygulanmıştır. Değişkenlere ilişkin sonuçlar incelendiğinde Sosyal Kurumlar ve Cinsiyet Endeksine ait dört göstergeden ailede ayrımcılık ve sınırlandırılmış sivil özgürlükler değişkenlerinin analizde kullanılmak üzere daha önemli değişkenler olduğu ifade edilebilir. Diskriminant fonksiyonunun ne kadar önemli olduğunu belirlemek için elde edilen kanonik diskriminant fonksiyonuna ait özdeğer istatistiği sonuçları incelendiğinde birinci fonksiyonun bağımlı değişkendeki varyansı daha yüksek oranda açıkladığı ve iyi bir ayrımcılık sağladığı görülmekte iken ikinci fonksiyonun iyi bir ayrımcılık sağlayamadığı görülmektedir. Wilks' Lambda istatistiği sonuçları incelendiğinde ise diskriminant skorlarındaki toplam varyansın birinci fonksiyon için yaklaşık %3'ünün ve ikinci fonksiyon için yaklaşık %66'sının gruplar arasındaki farklar tarafından açıklanamadığı ifade edilebilmektedir. Standartlaştırılmış diskriminant fonksiyonu katsayılarından anlaşılacağı üzere kümeleri ayırmada en ayırmedici değişkenler ailede ayrımcılık ve sınırlandırılmış sivil özgürlükler değişkenleridir. Sınırlandırılmış vücut bütünlüğü ve üretken ve finansal kaynaklara kısıtlı erişim değişkenlerinin ülkeleri kümelere ayırmada etkili değişkenler olmadığı ifade edilebilmektedir. Bağımsız değişkenlerin öneminin değerlendirilmesinde kullanılan yapı matrisi incelendiğinde birinci fonksiyon ile en yüksek korelasyona sahip olan değişken ailede ayrımcılık değişkenidir. İkinci sırada en yüksek korelasyona sahip olan değişkenin ise sınırlandırılmış sivil özgürlükler olduğu görülmektedir. K-ortalamalar kümeleme analizi sonucunda Sosyal Kurumlar ve Cinsiyet Endeksine ait kadınlara yönelik ayrımcılığın farklı bir boyutunu temsil eden dört göstergeye göre birinci kümeyi 4, ikinci kümeyi 26, üçüncü kümeyi ise 2 ülkenin oluşturduğu belirlenmiştir. Diskriminant analizinin sınıflandırma sonuçları incelendiğinde ülkelerin tamamının (%100) kadınlara uygulanan ayrımcılık yönünden Sosyal kurumlar ve Cinsiyet Endeksi temelinde doğru sınıflandırıldığını ifade etmek mümkündür. Bu da çalışmanın temelini oluşturan hiyerarşik olmayan kümeleme analizinin sınıflandırma konusundaki başarısını ortaya koymaktadır.

Çalışmadan elde edilen sonuçlar, kadınların en çok ailelerinde ayrımcılığa uğradığını göstermektedir. Sosyoekonomik yönden gelişmekte olan ve ataerkil

yapıya sahip ülkelerde kız çocukları erken yaşta evlendirilmekte, kadınlar ev ile ilgili konularda erkeklerden daha çok sorumluluk üstlenmektedirler. Diğer pek çok ülkede olduğu gibi toplumsal yapının ülkemizde kadına yüklediği en önemli görevlerin başında annelik ve eşlik gelmektedir (Ergöl, Koç, Eroğlu ve Taşkın, 2012, s. 44). Bunlara ek olarak 1926'da Türk Medeni kanununun kabulü ile kadınlara aile mirasından eşit ölçüde faydalanma ve boşanma hakkı tanınsa da günümüzde Türkiye'de eğitim düzeyi düşük ailelerde ve genellikle kırsal kesimde kadınlar hala bu haklarından tam olarak faydalanamamaktadır. Elde edilen sonuçlar AB üyesi ülkelerde de Orta Doğu ülkelerine kıyasla oldukça düşük düzeyde olsa da benzer sorunların yaşandığını göstermektedir.

Eşitsizliklerin giderilebilmesi için sonuçlara odaklanmaktansa eşitsizliklerin altında yatan nedenler belirlenmelidir. Kadınlar temel hak ve özgürlüklerine, sosyal kurumlar temelinde eşitsizliklerin altında yatan nedenler belirlendikten sonra, ekonomik yapının güçlendirilmesi, ailelerin ve kız çocuklarının eğitim düzeylerinin artırılması ve maruz kaldıkları haksızlıklara ve şiddete karşı yasal yaptırımların uygulanmasıyla sahip olabilecektir. Bu sayede kadınların iş yaşamına daha çok dahil olmaları, evde ve iş yaşamında erkeklerle eşit sorumluluklar üstlenmeleri, ekonomik yönden güçlenmeleri ve toplumda daha çok söz sahibi olarak haklarını savunabilmeleri ve haklarına sahip olabilmeleri sağlanacaktır.

KAYNAKÇA

- Albayrak, A. S. (2006). *Uygulamalı çok değişkenli istatistik teknikleri*. Ankara: Asil Yayın Dağıtım.
- Alpar, R. (2017). *Uygulamalı çok değişkenli istatistiksel yöntemler*, 5. Baskı, Ankara: Detay Yayıncılık.
- Aşan, Z. (2007). Kredi kartı kullanan müşterilerin sosyo ekonomik özelliklerinin kümeleme analiziyle incelenmesi, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17, 256-267.
- Ayata, A. ve Takkaç, H. S. (2020). AB-Türkiye ilişkileri bağlamında toplumsal cinsiyet politikaları AB İlerleme Raporları perspektifinden bir değerlendirme. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(2), 197-214.
- Bağdatlı Kalkan, S. (2018). Türkiye'deki illerin kadın temsiliyetine göre kümelenmesi: Optimal ölçeklemeye dayalı kümeleme analizi yaklaşımı, *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, 7(4), 90-98.
- Bayram, N. (2002). Diskriminant analizi: Akademisyenler üzerine bir uygulama. *Öneri; İstanbul*, 5(17), 219-229.
- Bebekoğlu, G. ve Wasti, S. A. (2002). Çalışan kadınlara yönelik cinsiyet temelli düşmanca davranışların sebepleri ve sonuçları üzerine bir araştırma. *Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 215-238.
- Beşel, F. (2016). *Uluslararası endeksler ışığında Türkiye*. PESA, Politik, Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Merkezi.
- Branisa, B., Klasen, S., ve Ziegler, M. (2009). *The construction of the Social Institutions and Gender Index (SIGI)*. IAI Discussion Papers, 184, Ibero-America Institute for Economic Research, University of Goettingen.
- Branisa, B., Klasen, S., Ziegler, M., Drechsler D., ve Jütting, J. (2014). The institutional basis of gender inequality: *The Social Institutions and Gender Index (SIGI)*. *Feminist Economics*, 20(2), 29-64.
- Çelik, Ş. (2013). Kümeleme analizi ile sağlık göstergelerine göre Türkiye'deki illerin sınıflandırılması. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 14(2), 175-194.
- Çeştepe, H. ve Berkün, S. (2016). *Türkiye'de toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin aşılmasında kadın dostu kentler*. S. Erdoğan, D. Ç. Yıldırım ve A. Gedikli (Eds.), Uluslararası Yönetim, Ekonomi ve Politika Kongresi Bildiriler Kitabı Cilt 3 içinde (ss. 2599-2611), İstanbul: Umuttepe Yayınları.
- Çiçen, C., Boyacıoğlu, E. Z., ve Oğuzhan, A. (2020). Turizmde kadın işgücünün cinsiyet ayrımcılığı algısı: Edirne ilinde bir araştırma, *Tourism and Recreation*, 2(1), 54-63.

- Çuhadar, P. (2020). Kurumlar, cinsiyet ve yolsuzluk ilişkisi: Merkezi ve Doğu Avrupa ülkeleri üzerine Panel VAR analizi, *Istanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(2), 348-363.
- Ergöl, Ş., Koç, G., Eroğlu, K., ve Taşkın, L. (2012). Türkiye’de kadın araştırma görevlilerinin ev ve iş yaşamlarında karşılaştıkları güçlükler. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 2(1), 43-49.
- Eroğlu, F. ve İrdem, Ş. (2016). Toplumsal cinsiyet ayrımcılığı ve yönetim kademelerindeki yansımaları. *Pamukkale İşletme ve Bilişim Yönetimi Dergisi*, 3(2), 11-35.
- Ferrant, G. ve Nowacka, K. (2015). Measuring the drivers of gender inequality and their impact on development: The role of discriminatory social institutions, *Gender & Development*, 23:2, 319-332.
- Fontanella, L., Sarra, A., ve Di Zio, S. (2020). Do gender differences in social institutions matter in shaping gender equality in education and the labour market? Empirical evidence from developing countries. *Social Indicators Research*, 147, 133–158.
- Gençoğlu, P. ve Kuşkaya, S. (2016). Küresel Cinsiyet Uçurumu (Global Gender Gap) açısından Avrupa ve Orta Asya ülkelerinin değerlendirilmesi: İstatistiksel bir analiz. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(46), 696-705.
- Güriş, S. ve Astar, M. (2015). Bilimsel araştırmalarda SPSS ile istatistik, 2. Basım, İstanbul: Der Kitabevi.
- Hair, J. F. Jr., Black W. C., Babin B. J., ve Anderson, R. E. (2014). *Multivariate data analysis* (Seventh Edition). England: Pearson.
- Kalaycı, Ş. (2009). *SPSS uygulamalı çok değişkenli istatistik teknikleri*. Ankara: Asil Yayın Dağıtım.
- Kavas Urul, A. (2016). *81 il için toplumsal cinsiyet eşitliği karnesi*. TEPAV, Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı Yayınları.
- Organisation for Economic Co-Operation and Development. (2019). Gender, Institutions and Development Database (GID-DB) 2019 [Veri Seti]. Erişim Adresi: <https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=GIDDB2019>
- Özkan, G. S. ve Özkan, B. (2010). Kadın çalışanlara yönelik ücret ayrımcılığı ve kadın ücretlerinin belirleyicilerine yönelik bir araştırma. *Çalışma ve Toplum*, 1(24), 91-104.
- Potrafke, N. ve Ursprung, H. W. (2011). Globalization and gender equality in developing countries. *Department of Economics Working Paper Series 2011-33, University of Konstanz*, 1-33.

- Şener, Ü. ve Demirdirek, H. (2014). *Toplumsal cinsiyete dayalı veri çalışması*. Ankara: Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırmaları Vakfı (TEPAV) Yayınları.
- Şenol, D., Erdem, S., ve Uzun, Z. (2017). Ortadoğu ülkelerinin toplumsal cinsiyet algısının incelenmesi: Dünya değerler araştırması örneği. *Uluslararası Ortadoğu Forum ve Çalıştayı*, 27-29 Nisan 2017, Kırıkkale, 19-33.
- Yoon, J. ve Klasen, S. (2018). An application of partial least squares to the construction of the Social Institutions and Gender Index (SIGI) and the Corruption Perception Index (CPI). *Social Indicators Research*, 138, 61–88.

